

KÜRESELLEŞMENİN OLUŞUMUNA ZEMİN HAZIRLADIĞI YENİ EKONOMİK ANLAYIŞ: BİLGİ EKONOMİSİ

Malik YILMAZ^(*)

Özet: Çalışmada günümüzde çok tartışılan ve konuşulan siyasi, ekonomik, kültürel, sosyolojik ve teknolojik boyutuyla devletleri, toplumları ve örgütleri etkileyen küreselleşme olgusunun beraberinde getirdiği yeni ekonomik anlayışlardan olan bilgi ekonomisi değerlendirilmektedir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler ve bilginin üretim unsurlarına ek bir unsur olarak kabul edilmesi küreselleşme olgusunu güçlendirdiği gibi, bilgiye dayalı ekonomiye geçiş de zemin hazırlamıştır. Dolayısıyla küreselleşme ile bilgi ekonomisi ve/veya bilgi ekonomisine geçiş süreci karşılıklı etkileşim halinde bulunmaktadır. Bu noktada firmaların, bilgiye dayalı olarak ürün ve hizmet üretiminde uluslararası arenada hareket etme olanağına kavuşmasıyla dünya ekonomisine entegre olma süreçleri başlamıştır. Bu süreç bilgi ekonomisinin oluşumunu hızlandırdığı gibi firmalar arasında rekabetin ve işbirliğinin artmasına da neden olmuştur. Bu çalışmanın temel amacı, küreselleşme bağlamında bilginin nasıl bir ekonomik güç haline geldiği, bilgi ekonomisinin ortaya çıkmasına neden olan etmenlerin ve günümüzde bilgi ekonomisinin firmalar üzerindeki etkisinin ne olduğu konularını ele almaktır.

Anahtar sözcükler: Küreselleşme, bilgi, bilgi toplumu, bilgi ekonomisi.

New Economic Concept Created by Globalization: Knowledge Economy

Abstract: In this study, knowledge economy, one of the new economic understandings brought by globalization that affects states, societies and organizations/firms in frequently discussed politic, economic, sociologic and technologic dimensions, is discussed. Developments in information and communication technologies and accepting knowledge as an additional element to information producing elements not only strengthens globalization, but also lays the groundwork for transition to economy depended on knowledge. Therefore, globalization and knowledge economy and/or the process of transition to knowledge economy influence each other. At this point, having the opportunity to execution in production and service in international arena as being depended on knowledge, the process of firms' integration to the world economy began. This process accelerates both forming of knowledge economy and also rivalry and cooperation between the firms. The main purpose of this study is to discuss how knowledge becomes an economic power in the context of globalization, what the effects causing the occurrence of knowledge economy and the effects of knowledge economy on firms are.

Key words: globalization, knowledge, knowledge society, knowledge economy

I. Giriş

Küreselleşmenin günümüzde sürekli gündemde olmasının temel nedeni bu olgunun ekonomik, kültürel, politik, teknolojik, çevresel, bilimsel vs. tüm bileşenleri doğrudan etkilemesidir. Küreselleşmeyi bir süreç değil, süreçleri

^(*)Yrd.Doç.Dr. Atatürk Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü

harekete geçiren ve bu süreçleri bir araya getiren kavramlar bütünü olarak değerlendirmek, bu kavramı ve etkisini anlamak açısından önemlidir. Artık günümüzde bir bölgede ve/veya ülkede ortaya çıkan yeni politik, kültürel, ekonomik, sosyolojik, bilimsel ve teknolojik gelişmeler sadece o bölgeyi değil tüm dünyayı etkileyebilmektedir. Bu etkilemeyi tetikleyen en önemli unsur kuşkusuz bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan sürekli, etkileyici ve sınırsız gelişmeler ve/veya değişimlerdir. Nitekim bilgi ve iletişim teknolojileri, ülkeler arasındaki yapay sınırları ortadan kaldırmış bireylerin, toplumların ve ülkelerin birbirleriyle doğrudan kültürel, ekonomik, teknolojik, bilimsel ve politik ilişkiler kurmalarına neden olmuştur. Küreselleşmeyle ortaya çıkan bu değişimler, mevcut ekonomi teorilerinin ve uygulamalarının yeniden yapılandırılmasını zorunlu kılmıştır. Bu zorunluluk, şirket büyüklüklerinde, faaliyet sahalarının genişliğinde ve davranışlarında belirli ölçülerde şekillendirici olmuştur. Bu dönemde; küreselleşmenin etkisiyle ve/veya bir sonucu olarak ekonomik ve ticari bakımdan tedarik, üretim ve pazarlama tarzları farklı olan ve uluslararası alanda etkinlik gösteren şirketler ortaya çıkmıştır. Söz konusu süreçte bilginin üretim unsurlarından biri olarak kabul edilmesi hatta, mal ve hizmet üretiminde yoğun olarak kullanılması bilgi ekonomisi kavramını beraberinde getirmiştir. Günümüzde ekonomiler bilgiye dayalı ekonomi olmak için uğraş göstermektedirler; çünkü küreselleşmeyle birlikte gelen yerel ve özellikle küresel rekabet anlayışı, şirketlerin bilgiyi elde etmelerini ve ekonomik amaçlı kullanmalarını zorunlu hale getirmiştir. Çalışmada belgesel analiz yöntemi kullanılmış ve bu doğrultuda belgeler yoluyla bilgi toplama tekniğine başvurulmuştur.

II. Küreselleşme Kavramı

Küreselleşme günümüzün üzerinde en fazla konuşulan kavramlarının başında gelmektedir. Küreselleşmeyle neyin ifade edildiği kişiden kişiye değişiklik gösterdiği gibi küreselleşmenin etkilediği unsurlar açısından da farklılık göstermektedir. Bu bakımdan küreselleşme olgusunu çeşitli açılardan değerlendirmek mümkündür. Giddens'e (2006: 50) göre "küreselleşme çoğu zaman ekonomik bir fenomen olarak tasvir edilir. Bunun nedeni olarak küresel üretim süreçlerini ve emeğin dağıtımını etkileyen uluslararası şirketlerin ulusal sınırlar ötesindeki rolleri ve çalışmaları, diğer bir neden ise küresel finansal pazarların teknolojik entegrasyonu ve küresel sermaye akımlarının geniş hacimli olması gösterilmektedir. Küreselleşmenin ekonomik güçlerin bir parçası olmasına karşın bu kavramın yalnızca ekonomik üretime bağlı olduğunu söylemek yanlış olur. Küreselleşme, siyasi, sosyal, kültürel, bilimsel ve ekonomik faktörlerin bir araya gelmesiyle oluşmaktadır". Bu nedenle küreselleşmeye yönelik birçok tanım ve açıklama bulunmaktadır. "Küreselleşme, sivil toplum, işgücü, işletmeler, uluslararası örgütler ve devletleri de içeren çok geniş aktörlerin, ulusal ve uluslararası yeni ekonomik

ilişkilerin ve teknolojilerin etkisiyle aşamalı olarak etkileşimi ve yeniden şekillenmesidir. Bazı yazarlar küreselleşmenin yüzeyle olarak kabul edilen yükselen uluslararası ticaretin ve paralelindeki gelişmelerin teknolojik ilerlemelerden farklı olduğunu ve ayrı olarak ele alınmasını savunurken; bazı yazarlar da bu iki kavramı birlikte düşünmek ve değerlendirmek gerektiğini önermektedirler” (Gunter ve Hoeven, 2004: 7). Robertson’a (2000: 8) göre küreselleşme, hem bir bütün olarak dünyanın bilinçlenmesinin güçlenmesi ve hem de dünyanın baskı altına alınmasını içeren bir kavramdır. Steger (2009: 1) ise küreselleşmeyi bilimsel, ekonomik, siyasi, kültürel ve çevresel ilişkileri dünyanın mevcut sınırlarını ortadan kaldırarak gerçekleştiren sosyal bir süreç olarak tanımlamaktadır. Dolayısıyla küreselleşmeyi ülkelerin, toplumların, bireylerin ve şirketlerin arasındaki ekonomik, kültürel, politik, sosyolojik ve teknolojik etkileşimin hızlanması ve yoğunlaşması şeklinde tanımlamak mümkündür.

III. Veri, Enformasyon ve Bilgi Kavramları

Küreselleşmeyi açıklayabilmek için bilgi olgusuna vurgu yapmak ve bu olguyu açıklamak önemlidir; çünkü bilgi günümüzde siyasal, toplumsal, ekonomik ve teknolojik tüm hareketleri yönlendirebilme kudretine sahip olduğunu göstermiştir. Nitekim bilgi olgusu bugün olduğu gibi insanlık tarihinin tüm aşamalarında da en önemli olgulardan ve/veya değerlerden biri olarak kabul edilmiştir. Bilgi artık bireysel nitelikleri şekillendirmekle kalmamış günümüzde üretim faktörlerinin en önemlilerinden biri haline gelerek şirketler için bir değer, üretim ve rekabet aracı konumuna ulaşmıştır. Bu nedenle şirketlerde bilgiyi ve bilgi kaynaklarını etkin bir şekilde yönetmek ve şirkete ekonomik girdiler elde etmek amacıyla bilgi yönetimi çalışmalarını yapıldığı görülmektedir. Şirketler için önemli ekonomik bir değer taşıyan bilgi kavramına geçmeden önce bu kavramla ilişkili olan veri ve enformasyon kavramlarının açıklanmasında yarar vardır. Çünkü bilgi ekonomisi olgusunun ne olduğunun belirlenebilmesi için bu olguya anlam katan veri, enformasyon ve özellikle bilgi kavramlarının açıklanması gereklidir.

A. Veri (Data): Genel olarak veri, bağımsız ve soyut gerçeklerin, ölçümlerin, karakterlerin, sayısal karakterlerin ve sembollerin bir dizisidir. Dolayısıyla veri herhangi bir formda olabilir ve tek başına bir anlam ifade etmez bu yüzden verinin analiz edilerek, yorumlanarak, sınıflandırılarak anlamlandırılmasına gereksinimi vardır. Ham veri bazı firma ve kuruluşların hayatta kalmaları için çok önemlidir. Bu nedenle firmalar ham veri işleme ve saklama etkililiği ve verimliliği üzerine odaklanmışlardır. Yönetimsel veriler hakkında konuştuğumuzda, yargılarımız çoğunlukla niceldir. Örneğin bir saat içinde ne kadar verinin işleneceği, bir işlem için veriyi ele geçirmenin ne kadar maliyeti olduğu ve ne kadar kapasiteye sahip olduğumuz vb. gibi çalışmalar nicel yargıları içerir. Verinin firmalar için önemli olmasına karşın veri enformasyon

haline dönüştürülmedikçe çok az kullanılır (Wang, Hjelmervik ve Bremdal, 2001: 38-39).

B. Enformasyon (Information): Enformasyon, işlenmiş ve anlamlı hale getirilmiş veridir...enformasyon bireylerin zihninde işlenir işlenmez bilgiye dönüştürülür ve bilgi, metin, grafikler, sözcükler ve diğer simgesel biçimlerle sunulduğunda ve belirtildiğinde enformasyon olur (Alavi ve Leidner, 2001: 109). Enformasyon ham verinin belirlenmesi, elde edilmesi, düzenlenmesi ve analizi süreçlerinden sonra elde edilir (Wang, Hjelmervik ve Bremdal, 2001: 40). Davenport ve Prusak'a (1998: 3) göre enformasyon, genellikle belge şeklinde ya da görsel ve işitsel bir mesajdır. Her mesajda olduğu gibi enformasyonda da bir verici veya gönderici ve bir de alıcı vardır. Enformasyonun amacı, alıcının bir konudaki düşüncelerini değiştirmek, değerlendirmesi ya da davranışı üzerinde bir etki yaratmaktır. Enformasyon alıcısını biçimlendirmek zorundadır; onun bakış açısında ya da anlayışında bir fark yaratmalıdır. Bu bağlamda enformasyon fark yaratan veridir.

C. Bilgi (Knowledge): Yukarıda da değinildiği gibi bilgi, günümüzde üzerinde en çok tartışılan kavramların başında gelmektedir. Literatürde bilgi ile ilgili pek çok tanıma ve açıklamaya rastlamak mümkündür. Davenport ve Prusak'a (1998: 5) göre bilgi, deneyimlerin, değerlerin, birleştirilmiş enformasyonun, uzmanlaşmış içeriklerin ve köklü sezgilerin akışkan bir bileşimidir. Bilgi aynı zamanda yeni deneyim ve enformasyonu geliştirecek ve birleştirecek bir çerçeve ve ortam yaratır. Öğrenenlerin akıllarında doğar ve gelişir. Kurumlarda yalnızca belge veya kaynaklara yansımakla kalmaz, aynı zamanda kurumsal düzen, kurallar, deneyimler ve uygulamaları ifade eder. Tiwana'ya (2003: 635) göre ise bilgi, yeni deneyimlerin ve enformasyonun örgüt tarafından sindirilmesi için bir ortam ve çerçeve sağlayan, çevrelenmiş deneyimler, bağlamsal enformasyon, uzman iç görüşleri ve akla yakın sezgilerin akışkan bir karışımıdır. Bilgi bilen kişilerin zihinlerinde var olur ve orada kullanılır. Örgütlerde ve/veya şirketlerde zaman içinde genellikle belgeler ve ambarların ötesinde örgütsel rutinlere, uygulamalara ve normlara kadar nüfuz eder.

IV. Bilgi Toplumu

Bilgi ekonomisine geçmeden önce bilgiye ekonomik değer kazandıran en önemli süreçlerden olan bilgi toplumu kavramına kısaca değinmekte yarar vardır. Bilgi toplumu, özellikle bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan önemli gelişmelerin ve buna bağlı olarak üretilen bilgi miktarının artışı sonucu bilginin bilimsel, ekonomik, teknolojik, siyasi, kültürel ve sosyolojik vs. içerikli toplumsal değişimlere neden olduğu ve ortaya çıkardığı yeni toplum biçimi ve/veya anlayışı olarak açıklanabilir. Dolayısıyla sürekli gelişen bilgi ve iletişim teknolojileri bilgi toplumunun ortaya çıkması için uygun yeni koşullar yaratmıştır. "Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan önemli gelişmeler, bilgi

çağı olgusunu beraberinde getirmiştir. Bu yaşanan gelişmelerden doğal olarak en fazla etkilenen unsurlardan biri de işletmeler ve/veya şirketler olmuştur; çünkü işletmeler toplum içerisinde faaliyetlerini sürdürmek zorundadırlar. Dolayısıyla toplumun bir parçası olarak varlıklarını sürdürmeye çalışan işletmeler toplumdan etkilenen ve toplumu etkileyen konumdadır. Bunun sonucu olarak toplumda meydana gelen gelişmeler işletmeleri önemli ölçüde değişime zorlamaktadır” (Türk, 2003: 64). Erkan ve Erkan’a (1998: 40-41) göre bilgi toplumunda üretimi belirleyen temel faktör bilgidir..Bilgi toplumunda maddeyle maddenin üretimi değil, bilgiyle bilginin üretimi esastır. Bilgi toplumuna geçişte üç devrim birbiriyle çakışmış durumdadır. Bunlar şu şekilde ifade edilebilir:

- Yeni üretim ve yönetim biçimiyle kendini ortaya koyan ekonomik devrim (bu bilgi ekonomisi devrimi olarak da adlandırılmaktadır),
- Dünya ekonomisini yeniden şekillendiren değişim süreçlerinden oluşan küreselleşme devrimi,
- Bu iki devrimin temelinde yatan teknolojik devrim (veya bilişim teknolojileri devrimi).

Ekonomik devrim (bilgi ekonomisi devrimi), küreselleşme devrimi ve teknolojik devrim (veya bilişim teknolojileri devrimi) üzerine inşa edilen bilgi toplumu, geçirdiği bu devrim süreciyle birlikte zamanla keskinleşen belli bir karaktere de sahip olmuştur. Bu karakter yapısı, ayrıca bilgi toplumunun günümüzdeki görüntüsünü oluşturmuştur. Bilgi toplumunu belirleyen söz konusu temel özellikler genel olarak şu şekilde sınıflandırılabilir (Akın, 2007: 5-6).

- *Ekonomik yapıdaki dönüşüm:* Bilgi toplumunun en önemli özelliklerinden biri de mal üretiminden hizmet üretimine doğru bir yöneliştir. Sanayi sonrası toplumda eğitim, sağlık, sosyal hizmetler vs. gibi bireye yönelik hizmetlerle birlikte bilgisayar, sistem analizi, bilimsel ar-ge gibi mesleki hizmetler yoğunluk kazanmıştır.
- *Yükselen yeni sınıf:* Yeni toplumda sadece bireylerin çalıştıkları iş yerleri değil aynı zamanda yaptıkları işlerin türü (iş kolları) de değişmiştir. Dolayısıyla bilgi toplumunda toplumsal ve mesleki sınıf artmış; çalışanların oranı da yeni gelişen meslekler lehine kayma göstermiştir. Bu bağlamda bilgi işçisi olarak nitelendirilen bilim insanları, mühendisler, teknisyenler ve öğretmenler sayıca artmış bunlar toplumun en önemli güç ve prestijli unsurlarından biri konumuna yerleşmişlerdir. Bunun sonucunda toplumdaki güç ve prestij bilgiyi kontrol eden ve yöneten sınıfına geçmiştir.
- *Bilginin artan rolü:* Yeni toplum bilgiye odaklanmakta ve bilgi aynı zamanda toplumun temel eksenini oluşturmaktadır. Bu yüzden bilgi, bilgi toplumunda stratejik bir kaynak haline gelmiştir.

- *Bilgi ve iletişim teknolojileri*: Bilgi ve iletişim teknolojileri daha yetenekli iş gücüne gereksinimi doğurmaktadır. Bilgi toplumu kavramı da yeni teknolojilerin neden olduğu ekonomik ve sosyal değişimler anlamına gelmektedir.

V. Bilgi Ekonomisi

1980'lerden sonra bilgi ve iletişim alanında hız kazanan gelişmelerle birlikte Sanayi Devrimi'nin mal üretimine dayanan ekonomisinin değiştiği yönünde genel bir kanının ortaya çıktığı görülmektedir. Buna göre çözümlenmesini Marks, Weber ve Durkheim gibi sosyolog ve iktisatçıların yaptığı klasik sanayiciliğin temel özellikleri ortadan kaybolmakta ve yeni bir küresel ekonomik işleyiş biçimi egemen olmaktadır (Kıyan, 2005: 162). Bilgi ve iletişim teknolojilerine dayanan bu yeni ekonomi bilgi tabanlı ekonomi veya bilgi ekonomisi olarak adlandırılmaktadır. Nitekim bu ekonominin bir gereği olarak günümüzde, bilginin üretim unsurları olan insana, malzemeye, makineye, paraya ve yönetime yeni bir unsur olarak eklenmesi ve bu unsurlarla birlikte değerlendirilmesi¹ şirketlerin diğer unsurlara yaptığı yatırım gibi bilgi unsuruna da yatırım yapmalarını gerekli kılmıştır. "Bilgi kavramı elbette yeni bir kavram değildir. Bilginin ekonomik büyüme açısından taşıdığı önem, 18.yüzyılın sonu ve 19.yüzyılın düşüncesinin büyük bölümünde temel rol oynamıştır. Marks ya da Schumpeter gibi klasik iktisatçıların bilgiye atfettiği önemi düşünmek, iktisatçıların da tıpkı tarihçiler gibi bilgi birikiminin uzun dönemli büyüme açısından taşıdığı vazgeçilmez önemin her zaman farkında olduğunu anlamamız için yeterlidir" (Soete, 2004: 47).

Şirketler pozitif ekonomik girdiler elde edebilmek, küreselleşmenin sunduğu fırsatlardan yararlanabilmek ve beraberinde getirdiği ağır rekabet koşullarıyla mücadele etmek amacıyla bilgi tabanlı yeni örgütsel yapılar oluşturmak zorunda kalmışlardır. Nitekim bugün şirketlerin ekonomik etkinlikleri bilgi ve iletişim teknolojilerinin ilerlemesi ve bu teknolojilerin kullanım zorunluluğunun ortaya çıkmasıyla birlikte artmış, küresel ve uluslararası bir yapıya bürünmüştür. Küreselleşmeyle birlikte gelişen yeni ekonomik anlayış, sınır ötesi yeni pazarlar yaratmak veya mevcut pazarlarda tutunmak amacıyla bilginin ve bilgi ve iletişim teknolojilerinin etkin kullanımını da beraberinde getirmiştir. "Geçtiğimiz birkaç on yıl içinde birçok bilim adamı ve yazar, bilgi ve enformasyon üretimine ve dağıtımına dayalı

¹ 1980'li yılların başlarından beri, bilgi birikiminin de büyük ölçüde diğer bütün sermaye mallarının birikimi gibi analiz edilebileceği gerçeği ekonomi çevrelerinde kabul görmeye başlamıştır. Ekonomi ilkelerinin bilginin "üretim ve "değiş tokuşu"na da uygulanabileceği; bilginin, Chris Freeman'ın (1972) bir zamanlar söylediği gibi, "bilim adamları ve mühendisler dışında kimsenin açmaması gereken" dışsal bir "kara kutu" faktörü olmayıp ekonomik ve toplumsal sistemin özüne ait ayrılmaz bir unsur olduğu anlaşılmıştır. Dolayısıyla, bilgi her ne kadar kendine has bazı özellikler taşısa da o da diğer bütün sermaye malları gibi "üretilbilir" ve başka malların, hatta kendi kendisinin üretiminde kullanılabilir (Soete, 2004: 47).

teknolojilerin gelişmiş ülkelerin ekonomilerine katkı sağlayarak öncülük ettikleri hususunu tartışmışlardır. Bu yeni teknolojiler 1950'lerin sonunda ortaya çıkarak, kişisel bilgisayarların, internetin ve e-postanın kullanımıyla çarpıcı bir şekilde ilerlemiş, iş ve ekonominin niteliğini etkileyerek önemli bir potansiyele sahip oldukları görülmüştür” (Powell ve Snellman, 2004: 199). Castells (2000: 77-78) 20 yüzyılın son çeyreğinde dünya ölçeğinde ortaya çıkan yeni ekonomiyi enformasyonel, küresel ve ağ temelli olmak üzere üç başlık altında ele almaktadır. Castells'e göre yeni ekonomi enformasyoneldir; çünkü bu ekonomi üretkenlik ve rekabete bağlı olarak enformasyona dayalı bilgi üretme, işleme ve uygulama potansiyeline sahiptir. Küreseldir; çünkü üretim, tüketim ve dolaşımın temel bileşenleri (para, emek, hammadde, yönetim, enformasyon, teknoloji, pazar) küresel ölçekte örgütlenmiştir. Ağ temellidir; çünkü üretim ve rekabet ağlar üzerinde yaşanmaktadır.

Bilginin şirketlere sunduğu önemli rekabet avantajı ve pozitif ekonomik katkı, bilgi ekonomisi olgusunu ortaya çıkarmış ve bilginin ekonomik değer elde etmek amacıyla etkinliklerde kullanımına neden olmuştur. “Geleneksel ekonomide makinelerle sahip olmak önemliyken bugün artık bilgiye sahip olmak belirleyici olmaktadır. Teknoloji çağının metası olan bilgi, yapısı gereği ekonomik dinamikleri değiştirmeye başlamıştır. Yeni ekonomiyi anlamak için bilginin ekonomi için ne anlama geldiğini görmek gerekir. Bilgiye sahip olmak makinelerle sahip olmaktan daha kolaydır; fakat bilginin üretimi, elde ve güncel tutulması ise işin zor kısmıdır. Bu da yaratıcılığı, yeni fikirler geliştirebilen insanları ve kurumları ön plana çıkarmıştır. Bütün bu gelişmeler politik dünyayı da etkilemiş ve dünya açık ve büyük bir pazar halini almıştır. Bilginin hızla paylaşıldığı ve en önemli meta olduğu yeni ekonomide rekabet hem artmış hem de küreselleşmiştir (TÜSİAD, 2001: 23). Drucker (1997: 256-257) bilginin ekonomik etkinliklerdeki önemini şu şekilde açıklamaktadır. “Bilginin bir ekonomik kaynak olarak davranışını bu gün için tam kavrayamamış durumdayız. Henüz bir teori geliştirip onu sınyacak kadar deneyim sahibi olmadık. Şu an için tek söyleyebileceğimiz şey böyle bir teoriye gereksinimimiz olduğudur. Bilgiyi servet üretme sürecinin merkezine yerleştiren bir ekonomik teori gereklidir...Şu ana kadar, bilgi konusunda bir Adam Smith ya da David Ricardo belirlemiş değildir; ama bilginin ekonomik davranışıyla ilgili ilk çalışmalar yavaş yavaş belirmeye başlamıştır”. Nitekim günümüzde bilginin artık ekonomik bir değer taşıdığı ve şirketler için en önemli girdilerden biri olduğu çeşitli çevrelerce kabul edilmektedir.

OECD, bilgi ekonomisini, “üretimde ve dağıtımda, bilginin ve enformasyonun kullanıldığı ekonomi olarak tanımlamaktadır” (The Knowledge..., 1996: 7). Houghton ve Sheehan'a (2000: 2) göre bilgi ekonomisini ortaya çıkaran iki belirleyici güç vardır. Bunlar; ekonomik faaliyetlerde bilgi kullanımının artması ve ekonomik ilişkilerde yükselen küreselleşme olgusu ve küreselleşmenin itici gücüdür. Bilginin ekonomik bir değer taşıması yukarıda da değinildiği gibi bilgi tabanlı örgütler ve

ekonomilerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Yeni ekonomi olarak adlandırılan “bilgiye dayalı ekonomi, ekonomik gelişmelerde bilginin ve teknolojinin rolünün kabul edilmesinin bir sonucu olarak ortaya çıkan bir anlayışı ifade etmektedir. Bu ekonomilerde bilgi, ekonomik gelişmelerin sürekli merkezinde yer almaktadır” (The Knowledge..., 1996: 9). Bilgi ekonomisinin temel özellikleri aşağıda yer alan ana başlıklar altında toplanabilir (Işık, 2007: 81).

- Bilgiye dayalı faaliyetlerin ekonomide büyük ve artan bir yer tutması,
- Bilişim ve iletişim teknolojilerinin her alanda yoğun olarak kullanılması,
- Ekonomik faaliyetlerin uluslararası ve küresel boyutunun belirgin hale gelmesi,
- Makro-ekonomik politikaların sürdürülebilir büyüme için elverişli olması,
- Yatırım ve altyapıların, bilgiye dayalı faaliyetlerin gelişmesi açısından elverişli olmaları,
- Sosyal politikaların yüksek nitelikli, sağlıklı bir işgücü ve nüfus sağlaması,
- Kamu yönetiminin bilgiye dayalı faaliyetlerinin öne çıktığı bir ekonomide sürdürülebilir, kurallı ve liyakate dayalı bir yönetim sağlayabilmesi; bunun için gerekli bağımsız düzenleyicilerin ve diğer kamu kurumlarının etkin olarak çalışabilmesi; ülkenin genel siyasi ve toplumsal iradesinin bu doğrultuda olması,
- Fikri mülkiyet, finans kaynakları, mikro ekonomik düzeydeki yapılar ve özellikle kurumsal şirket yönetimi, teknik standartlar, Ar-Ge, inovasyon gibi alanlarda bilgiye dayalı faaliyetlerin gelişmesini saptayacak kurum ve mekanizmaların varlığı.

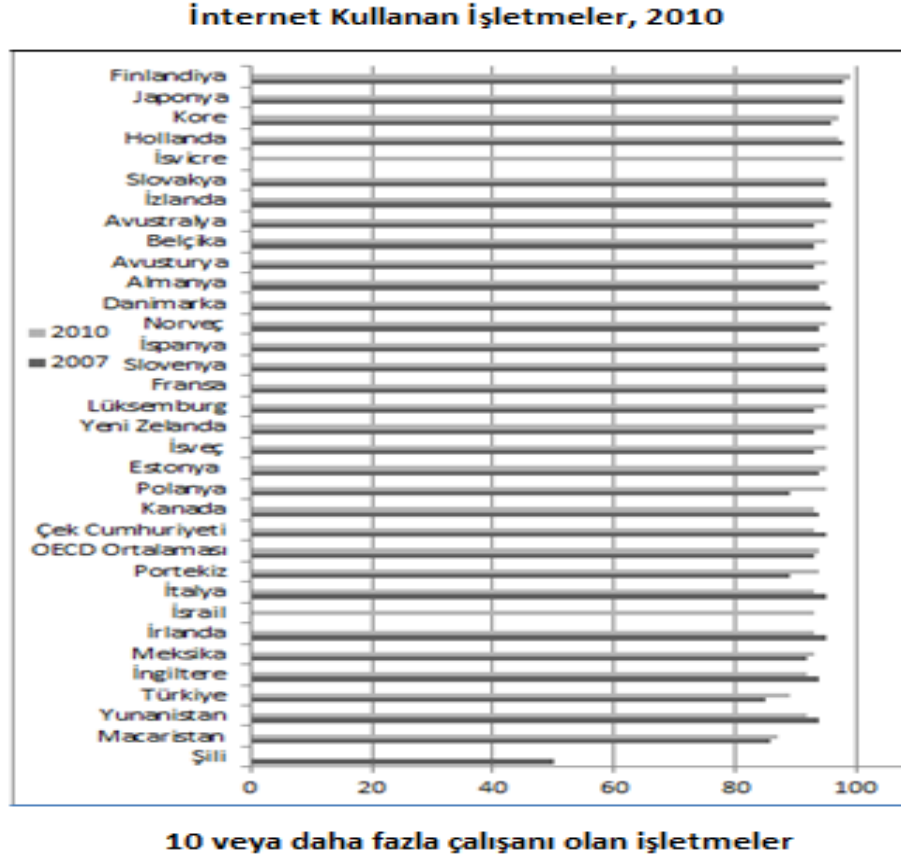
Houghton ve Sheehan’na göre (2000: 4-5) küresel bilgi ve iletişim teknolojileri devrimi aşağıda belirtilen ekonomik serbestlik hareketlerinin yaygınlaşmasına neden olmuştur. Bunlar aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

- Hem ürün hem de hizmetlerdeki gümrük vergilerinin azalması,
- Finansal piyasalarda serbest hareketlerin ve para akışının sağlanması,
- Teknoloji transferinin ve uluslararası para akışının gerçekleşmesi ayrıca doğrudan yabancı yatırım engellerinin azalması,
- Özellikle sigorta, finans, hava taşımacılığı ve iletişim gibi alanlarda ulusal tekellerin gücünün azalmasıyla birçok ülkede üretim pazarlamasının serbest olması.

Küreselleşme ve bilgi ve iletişim teknolojilerinin sunduğu olanaklar şirketlerin geleneksel tedarik, üretim ve pazarlama yöntemlerini etkilemiştir. Bilginin ekonominin merkezinde olduğu bu yöntemlerde şirketler uluslararası çeşitli girişimlerde bulunarak etkinliklerini sürdürme çabası içine girmişlerdir.

“Bilgi ekonomilerinin gelişmesi ve küreselleşme arasında yakın bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Nitekim küresel firmalar, uluslararası üretim zincirleri inşa ederek, özellikle Çin başta olmak üzere emeğin ucuz olduğu Uzakdoğu ülkelerinin bir kısmında monte ettikleri yeni ürünlerini batıya sevk etmekte, özellikle ABD ve Avrupa’da tasarım, pazarlama ve sağlama hizmetleri gibi bilgi alanlarında katma değer elde etmeye çalışmaktadırlar” (Brinkley, 2011: 9). Yeni ekonominin başarılı şirketleri stratejik ortaklıklara girmekte, rakipleriyle işbirliği yapmakta, iş süreçlerini müşteri odaklı veya ürün odaklı olarak belirlemektedirler (TÜSİAD, 2001: 61).

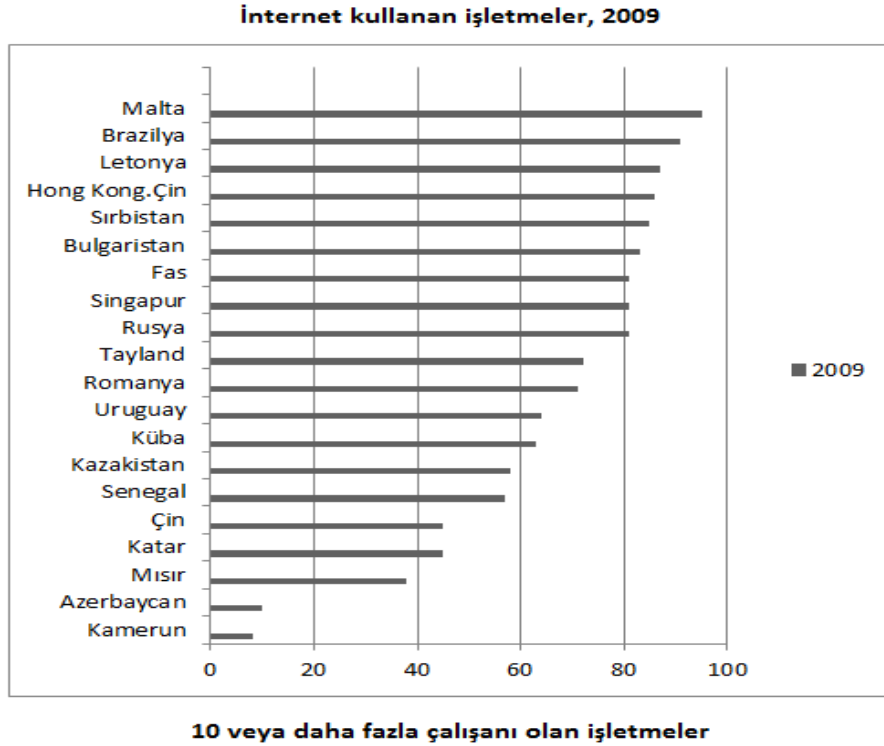
İnternetin kullanımının basit ve herkese açık olması, hem bilginin küreselleşmesini hem de hızlı yayılmasını sağlamıştır. Mobil iletişim teknolojileri, insanların sabit mekânlardan haberleşme zorunluluğunu kaldırmıştır. Teknolojik altyapıyı geliştirme ve kullanma olanaklarının yaygınlaşması, her geçen gün yeni teknolojilerin doğmasını ve hemen hayata geçmesini sağlamıştır. İnternetin ekonomik hayata en önemli etkisi getirdiği şeffaflıktır. Fiyat, bulunabilirlik, üretici ve ürün şeffaflığı alıcının ve dolaylı olarak da satıcının davranışlarını değiştirmesine yol açmış rekabeti arttırmıştır. Bütün bu gelişmeler, teknolojiyi yeni ekonominin lokomotifi durumuna getirmiştir (TÜSİAD, 2001: 22). Bilgi ve iletişim teknolojilerinin ve buna bağlı olarak internetin ekonomik ve ticari etkinliklerde yoğun olarak kullanılmasının, e-ticaret ve e-iş gibi internet tabanlı ticari girişimlerin ortaya çıkmasına ve bunun da ulusal sınırları ortadan kaldırarak uluslararası düzeyde ve küreselleşmenin getirdiği anlayışla veya küreselleşmenin bir sonucu olarak şirketlerin etkinliklerini sürdürmelerine neden olduğu görülmektedir. Artık şirketlerin geleneksel ve çoğunlukla yerel ticaret anlayışı yerini küresel ticaret anlayışına bırakmıştır. Bu anlayışın gerektirdiği bilgi ve iletişim teknolojilerine dayalı yeniden yapılanma veya dönüşüm şirketler için bir zorunluluk olarak kendisini göstermiştir. Nitekim şekil 1’de yer aldığı gibi OECD ülkelerindeki en az 10 çalışanı olan orta ve büyük ölçekli işletmelerin %95’lik bir ortalama ile 2010 yılında etkinliklerinde interneti yoğun olarak kullandıkları görülmektedir (The Future..., 2011: 8) . Bu da bu işletmelerin hem faaliyetlerini kolaylaştırmak hem de küresel arenada avantajlar sağlayarak pozitif ekonomik girdiler elde edebilmek amacıyla internet tabanlı yeniden yapılanmaya gittiklerini göstermektedir. 2007 verileriyle kıyaslandığında 2010 yılında internet kullanan işletmelerde genel bir artışın olduğu ortadadır.

Şekil 1: *İnternet Kullanan İşletmelerin Ülkelere Göre Dağılımı*

Şekil 2’de OECD üyesi olmayan ülkelerde de neredeyse OECD üyesi ülkeleri kadar internet kullanan 10 ve daha fazla çalışanı olan işletmelerin olduğu görülmektedir (The Future... 2011: 9). Bu durum bilgi ve iletişim teknolojilerinin sunduğu kolaylaştırıcı imkânlar ve küresel ekonomik pazarda rekabet edebilmek amacıyla internet kullanımının gerekliliğini göstermektedir. Ayrıca uluslararası bir örgüte üye olsun ya da olmasın her ülkenin gelişmişlik düzeylerine ve uyguladıkları siyasete bağlı olarak o ülkelerde faaliyet gösteren işletmelerin interneti kullandıkları görülmektedir. Bu da küreselleşmenin doğal bir sonucudur.

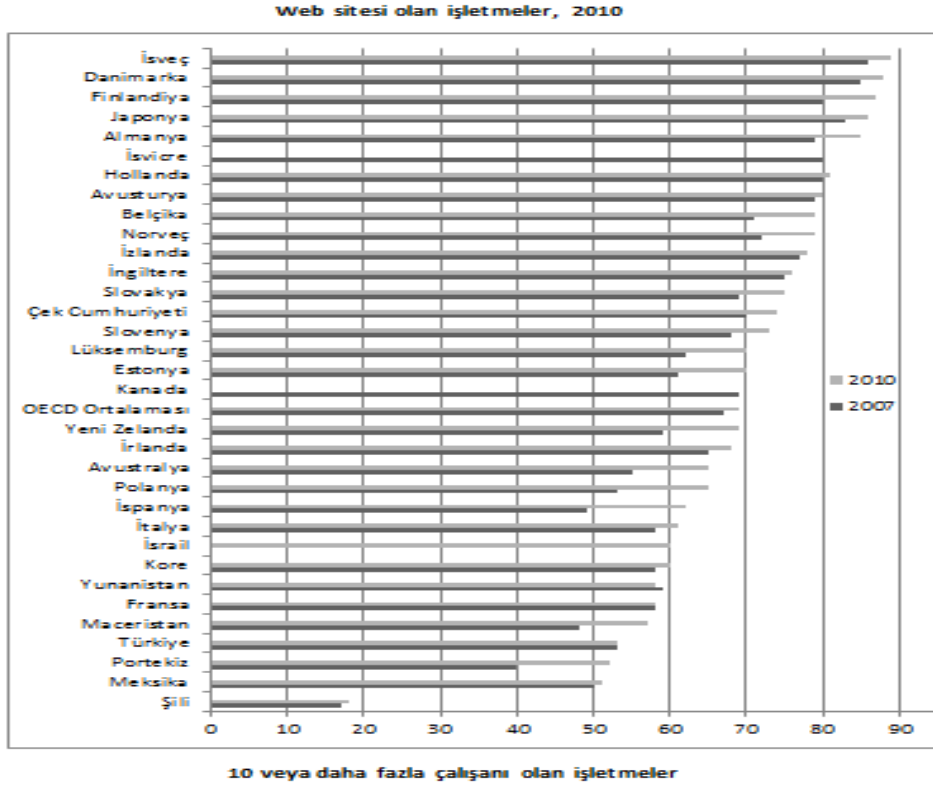
Şekil 2: OECD Üyesi Olmayan Ülkelerde İnternet Kullanan İşletmeler

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişim, küresel tüketicilerin daha kolay ve hızlı ürün satın alabilmesine ve işletmelerin de dünyanın her yerinde ürün satabilmesine ve oralandan da hammadde alabilmesine imkân tanımaktadır. Özellikle ‘elektronik ticaretin gelişmesi, dünyanın küresel pazar’ haline gelmesini hızlandıran en önemli unsurdur (Saruhan ve Yıldız, 2009: 69). “Bilgi teknolojilerindeki gelişmelerden sonra ortaya çıkan e-ticaret geleneksel ticaretin internet ortamına uyarlanarak modernize edilmesi olarak düşünülse de onun kendine has uygulama ve esasları ile geleneksel ticaretten ayrıldığı unutulmamalıdır. Geleneksel ticaretin aksine e-ticaret ile küresel piyasalara girmek daha kolaydır ve dünyanın her yerinden şirketler ve insanlarla rahatlıkla ticaret yapılabilir. E-ticaret internet üzerinden bilgilerin, servislerin ve ürünlerin alım, satım ya da değişim süreçlerini içeren işlemlerdir” (Elektronik ticaret, 2012). Nitekim bu doğrultuda küresel piyasalara açılmak isteyen şirketler web sayfalarını oluşturarak e-ticaret faaliyetlerini internet üzerinden gerçekleştirmektedirler. “Taşıma ve depolama teknolojilerinin kullanımı maliyetlerin düşürülmesinde ve taşımacılıkta artan hız ile küresel tüketiciye kolaylıkla ulaşılmasında fayda sağlamaktadır. Bu teknolojilerin gelişimi ile dünyanın fiziksel olarak da küçüldüğünü söylemek yanlış olmayacaktır.

Japonya'dan alınan ürün beş gün sonra Türkiye'ye ulaşabilmektedir. Bu gelişmelerin sonucu olarak, insanlar dünyanın her yerinden her an internet üzerinden (e-ticaret yoluyla) ürünler satın alabilmektedir (Saruhan ve Yıldız, 2009: 70). Şekil 3'de OECD ülkelerindeki en az 10 çalışanı olan orta ve büyük ölçekli şirketlerin % 67'lik bir ortalama ile 2010 yılında web sitelerine sahip oldukları görülmektedir (The Future..., 2011: 24). Bu da, bu şirketlerin internet üzerinden ürün ve hizmetlerini küreselleşmenin beraberinde getirdiği ekonomik anlayış gereğince dünyanın her tarafına pazarlayabildiklerini göstermektedir.

Şekil3:Web Sitesi Olan Firmaların Ülkelere Göre Dağılımı

Ulusal sınırlar yok oldukça bilgiyi yönetmek; uluslararası rekabet şartlarına nüfuz etmek, bölgesel büyüme oranlarına erişmek, iktisadi ve kültürel meseleler hakkında bilgi sahibi olmak; yani sağlam bir iş portföyü inşası için gerekli enformasyona sahip olabilmek açısında anahtar rolü oynuyor (Tiwana, 2003: 60). Bu bağlamda şirketler bilgiyi elde etme, kullanma ve depolamaya yönelik yeni stratejiler oluşturmak zorunda kalmışlardır; çünkü bilgi artık şirketler için de bir güç konumuna ulaşmıştır. Ayrıca "bilginin yeni ekonominin

metası olmasıyla birlikte, şirketlerin değeri sahip oldukları ve üretebildikleri bilgi ile (fikri mülkiyet-intellectual property) ölçülmeye başlanmıştır. Yeni ekonomi şirketlerinin kârlılığı sorgulanmaya başlanmış olsa da, şirket değerleri, sahip oldukları bilgi birikimi ve bilgiyi yönetme tecrübesi nedeniyle satışları kendilerinininkinden çok daha fazla olan geleneksel şirketlerden yüksek olabilmektedir (TÜSİAD, 2001: 31).

VI.Sonuç

Özellikle 1950’li yıllardan sonra başlayan ve zamanla ilerleyen bilgi ve iletişim teknolojileri, küreselleşmenin de baskısıyla toplumsal yaşamın tüm öğelerini önemli ölçüde etkiler konuma gelmiştir. Bu teknolojilerinin etkisiyle bilgi üretiminde yaşanan artış bilgi unsurunu önemli bir konuma getirmiş, şirketler için entelektüel sermaye ve üretim faktörlerinden biri olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Bilgi temelli etkinlikler ve stratejiler, şirketlerin faaliyetlerini olumlu yönde etkilemekte ve küreselleşmenin beraberinde getirdiği yoğun rekabet ortamında onları başarılı kılmaktadır.

Günümüzde bilgiyi faaliyetlerinin her aşamasında kullanan şirketlerin kendi alanlarında çok daha başarılı ve etkili olduklarına şahit olunmaktadır. Bu bağlamda bilginin şirketlere kayda değer ekonomik girdiler sağlaması bilgi ekonomisi olgusunu ortaya çıkarmıştır. Artık güçlü ekonomilerin en önemli ölçütünün bilgiye dayandığı anlayışı iş dünyasında hüküm sürmektedir. Nitekim “bilgi ekonomisi ve bu ekonomiyi harekete geçiren bilgi işçisi kavramları, bilgi ve enformasyona dayalı ekonomik gelişmenin ve büyümenin merkezinde yer almaktadırlar. Bilgiyi etkin bir şekilde üretme ve kullanma yeteneği, pek çok kişiye göre şirket için yaşamsal bir kaynak olarak görülmektedir. Teknolojik değişim ve yenilik, üretim yöntemlerinin, tüketim kalıplarının ve ekonomilerin yapısı üzerindeki etkileri yoluyla bilgi tabanlı ekonomilerin gelişimine katkıda bulunmaktadır” (Competencies, 2001: 100).

Küreselleşmenin beraberinde getirdiği ekonomik anlayış, şirketlerin yerel pazarla birlikte uluslararası pazarlara kaymalarına neden olmuştur. Artık dünya bir bütün olarak tek pazar haline gelmiştir. Şirketler bu pazarda yer edinebilmek, yaşamlarını sürdürebilmek ve rekabet edip ekonomik girdiler sağlayabilmek amacıyla bilgi ve iletişim teknolojilerinin kendilerine sundukları avantajlardan yararlanma yoluna gitmişlerdir. Nitekim internet teknolojilerini kullanarak ürün ve hizmet pazarlama olanağı şirketlerin yeni küresel stratejiler belirlemelerini zorunlu kılmıştır. Bu tür etkinlikleri yapabilmek için kuşkusuz şirketlerin bilgi tabanlı yeni örgütlenme modelini benimsemeleri bir gereklilik olarak ortaya çıkmıştır. Bilgi tabanlı örgütlerde bilgi tedarik, üretim ve pazarlama etkinliklerinde en önemli unsurlardan biri olarak etkinliklerin yürütülmesinde katalizör görevi üstlenmektedir. Bu öneminden ötürü şirketler bilgiyi yöneterek ekonomik girdiler elde etme çabası içine girmişlerdir. Nitekim bilgi ekonomisi bu çabaların bir sonucudur. Günümüz ekonomilerinin

büyükliğini ve küresel hareket becerisini bilgiyi ekonomik açıdan etkin ve verimli yönetebilme çalışması belirlemektedir. Bu bakımdan bilgi ekonomisi anlayışı şirketlere, bilgiye dayalı yeni stratejiler belirlemelerini ve ekonomik kazançlar sağlayabilmek amacıyla gerçekleştirilecek etkinlikler için gerekli bilgiyi belirleme, elde etme ve kullanmaya yönelik çalışmalar yapmalarını önermektedir.

Günümüz şirketlerinin rakipleri artık sadece buldukları ülkelerde ya da bölgelerde kendi sektörlerinde faaliyet gösteren şirketler değildir. Küreselleşmeyle ve bilgi ve iletişim teknolojilerinin sunduğu imkânlarla birlikte tüm dünyadaki firmalar birbirlerine rakip konuma gelmişlerdir. Dolayısıyla şirketlerin rekabet edip yaşamlarını sürdürebilmeleri için pazarda hızlı hareket etmeleri ve taleplere karşılık verecek esneklikte olmaları önem arz etmektedir. Bu da şirketlerin bilgiyi etkin kullanmalarını üretim merkezine koymalarını gerektirmektedir. Bilgiyi üretim merkezine koymak doğal olarak bilgiyi kullanarak ekonomik girdiler elde etmeye neden olacaktır. Bu durum bilgi ekonomisinin gerektirdiği stratejileri uygulamakla mümkündür. Dolayısıyla şirketlerin küreselleşme olgusunu da dikkate alarak ekonomilerini bilgiye dayandırmaları küresel pazarda yer edinerek hayatta kalmalarına yardımcı olacaktır.

Kaynaklar

- Akın, B. (2007), “Dünü ve Geleceğiyle Bilgi Toplumu”. Hüseyin Odabaş ve Hakan Anameriç (ed.), Bilgi... Referans Yayınevi, Ankara, ss. 1-22.
- Alavi, M. ve Leidner, D. E. (2001), “Review: Knowledge Management and Knowledge Management Systems: Conceptual Foundations and Research Issues”, *MIS Quarterly*. 25(1), ss.107-136.
- Brinkley, I. “Defining The Knowledge Economy: Knowledge Economy Programme Report”, July 2006. The Work Foundation. 27 Aralık 2012 tarihinde http://www.flacso.edu.mx/openseminar/downloads/brinkley_S3.pdf. Adresinden erişildi.
- Castells, M. (2000), *The Rise of The Network Society: The Information Age; Economy, Society, and Culture*, Wiley-Blackwell, London.
- Competencies for The Knowledge Economy. 2001. OECD. 25 Aralık 2012 tarihinde <http://www.oecd.org/dataoecd/42/25/1842070.pdf> adresinden erişildi.
- Davenport, T. H. ve Prusak, L (1998). *Working Knowledge: How Organizations Manage What They Know.*, Harvard College, Boston.
- Drucker, P. F. (1997), *Kapitalist Ötesi Toplum*, İnkılap Kitabevi, İstanbul.
- Elektronik Ticaret ve Uygulama Şekilleri, 28 Aralık 2012 tarihinde <http://www.isletmeyonetimi.net/elektronik-ticaret-ve-uygulama-sekilleri.html/> adresinden erişildi.

- Erkan, H. ve Erkan, C. (1998), Kültür Politikamızda Yeni Boyutlar Türkiye'nin Geleceğine Yönelik Kültür Değerleri ve Politikaları, Kültür Bakanlığı, Ankara.
- Giddens, A. (2006), Sociology, Polity Press, Cambridge.
- Gunter, Bernhardt G. ve Hoeven, Rolph Van Der, "The Social Dimension of Globalization: A Review of The Literature". *International Labour Review*. 143/1-2 (2004), s. 7-43.
- Houghton, J. ve Sheehan, P. "A Primer on The Knowledge Economy", Centre for Strategic Economic Studies. 02 Ocak 2013 tarihinde <http://www.cfses.com/documents/knowledgeeconprimer.pdf> adresinden erişildi.
- Işık, Y. (2007), "Bilgi Ekonomisi ve Türkiye Ekonomisinin Gelişme Perspektifi", Hüseyin Odabaş ve Hakan Anameriç (ed.), Bilgi... Referans Yayınevi, Ankara, ss. 81-98.
- Kıyan, Z. (2005), "Bilgi Tabanlı Ekonomi ve Yeni Bir e-İş Modeli Olarak B2B: Firmadan Firmaya e-Ticaret". *iletişim: araştırmaları* 3 (1-2), ss.162-190.
- Powell, W. W. ve Snellman K. (2004), "The Knowledge Economy". *Annual Review of Sociology*, 30, ss. 199-220.
- Robertson, R. (2000), Globalization: Social Theory and Global Culture, SAGE Publication, London.
- Saruhan, S. C. ve Yıldız, M. L. (2009), Çağdaş Yönetim Bilimi, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.
- Soete, L. (2004), "Küreselleşmiş Bir Dünyada Bilgi Temelli Ekonominin İnşası: Güçlükler ve Gelişme Potansiyeli". M. J. Rodrigues (yay. haz.), Avrupa'nın Yeni Bilgi Ekonomisi: Uluslararası Rekabet gücü Sosyal Uyum İçin Stratejiler, Rota Yayın Yapım Tanıtım, İstanbul, ss. 39-65.
- Steger, M. B. (2009), Globalization, Sterling Publishing, New York.
- The Future of The Internet Economy: A Statistical Profile June 2011 uptade. 04 Ocak 2013 tarihinde <http://www.oecd.org/internet/interneteconomy/48255770.pdf> adresinden erişildi.
- The Knowledge-based Economy. 1996. OECD. 02 Ocak 2013 tarihinde <http://www.oecd.org/dataoecd/51/8/1913021.pdf> adresinden erişildi.
- Tiwana, A. (2003), Bilginin Yönetimi, Dışbank, İstanbul.
- Türk, M. (2003), Küreselleşme Sürecinde İşletmelerde Bilgi Yönetimi, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 2003.
- TÜSİAD. "Avrupa Birliği Yolunda Bilgi Toplumu ve eTürkiye". Yayın No. TÜSİAD-T/2001-06/301. 2001. 11-119.
- Wang, K., Hjelmervik, O. R. ve Bremdal B. (2001), Introduction to Knowledge Management: Principles and Practice, Tapir Academic Press, Trondheim.